

Distribution: Ålands
handikappförbund, åländska
socialmyndigheter, Ålands
landskapsregering

Enkät om psykisk ohälsa

Bakgrund

Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHH) registrerade den 28.03.2017 ett ärende av Ålands handikappförbund ”Anmälan gällande brister i kommunernas service till personer med osynliga funktionsnedsättningar och speciellt till personer med psykisk ohälsa”. Enligt Ålands handikappförbund riskerar ifrågavarande personer i vissa fall bli utan service enligt handikappservicelagen ¹, såsom personlig assistans, färdtjänst och avgiftsfri hemservice för serviceboende och i stället erbjudas för dem ofördelaktigare service utgående från annan lagstiftning, såsom avgiftsbelagd hemservice enligt socialvårdslagen ². Enligt Ålands handikappförbund motiverar ifrågavarande personers grava handikapp och individuella behov att de ska kunna komma ifråga för service utgående från handikappservicelagen.

ÅMHH initierade på basis av ovannämnda anmälan 21.06.2017 ett tillsynsärende i form av en webbenkät om psykisk ohälsa, riktad till samtliga kommuner på Åland. Enkäten stängdes den 11.09.2017 och 12 kommuner har deltagit i enkäten, men i ett fall har ett socialkansli inlämnat gemensamma rapporter för två skilda kommuner, varför statistiken anger att 11 separata svar finns.

ÅMHH har valt att anonymisera vilka kommuner som har besvarat enkäten för att minimera riskerna att enskilda klienters identitet ska kunna röjas. ÅMHH har vid behov redigerat enskilda svar för att få en mera enhetlig text.

¹ Lag om service och stöd på grund av handikapp (FFS 1987/380), antagen på Åland genom landskapslag (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp.

² Socialvårdslagen (FFS 1982/710) antagen på Åland genom landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård.

Relevant lagrum

Enligt 8 § 2 mom. handikappservicelagen ska kommunen ordna skälig färdtjänst jämte följeslagarservice, dagverksamhet, personlig assistans och serviceboende för en gravt handikappad som på grund av sitt handikapp eller sin sjukdom nödvändigt behöver sådan service för att klara de funktioner som hör till normal livsföring. En gravt handikappad person anses därmed ha s.k. subjektiv rätt till ifrågakarande service som kommunen inte kan neka p.g.a. anslagsbrist.

Enligt 4 § 5 punkten klientavgiftslagen³ är flera stödformer som ges med stöd av handikappservicelagen avgiftsfria, såsom personlig assistans, specialservice i anslutning till serviceboende, rehabiliteringshandledning och anpassningsträning, medan motsvarande avgiftsfrihet inte gäller tex hemservice och serviceboende som kan ordnas med stöd i socialvårdslagen. I det sistnämnda fallet kan kommunen fastställa avgifter med utgångspunkt i 1-2 §§ klientavgiftslagen.

ÅMHM konstaterar att socialvårdslagen primärt ska tillämpas i egenskap av allmän lag, framom handikappservicelagen, som är en speciallag.

Handikappservicelagen kommer i fråga ifall personen inte får tillräcklig eller lämplig service via socialvårdslagen och det individuella stödbehovet motsvarar förutsättningarna för att erbjuda service enligt handikappservicelagen.

ÅMHM konstaterar vidare att ekonomiska omständigheter spelar en central roll i helhetsbedömningen, såtillvida att om det är mera förmånligt för klienten att erhålla service på basis av speciallagstiftning än motsvarande service på basis av allmän lagstiftning, ska speciallagstiftning tillämpas (se RP166/2008rd, s. 29 och rättsfall tex HFD 2008:63). ÅMHM bedömer att detta betyder att fastän hemservice enligt

³ Lag om klientavgifter inom social- och hälsovården (FFS 1992/734) antagen på Åland genom (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård.

socialvårdslagen i och för sig kan räcka för att täcka en gravt handikappad persons servicebehov, har personen ifråga rätt att få serviceboende med stöd i handikappservicelagen och avgiftsfri hemservice som specialservice enligt handikappservicelagen, om kriterierna för detta uppfylls i hans eller hennes fall.

ÅMHM konstaterar att det i sista hand är ifrågavarande socialförvaltning som gör bedömningen om ifrågavarande persons funktionsnedsättning motsvarar kraven för att erhålla service med stöd i socialvårdslagen eller i handikappservicelagen. Denna bedömning görs bl.a. på basis av olika expertutlåtanden och klientens egna önskemål. Bedömningen ska utmytna i ett överklagbart förvaltningsbeslut.

Resultat

Enkäten ger vid handen att över 60% av kommunerna anger att de erbjuder service till minst en person som uppger sig ha / har konstaterats ha psykisk ohälsa (fråga 2) och att över 85% av ifrågavarande personer har uttryckt önskemål om någon form av service enligt handikappservicelagen (fråga 3). Ur enkätsvaren framkommer att de ifrågavarande personernas önskemål ofta förefaller handla om individuellt stöd eller personlig assistans, färdtjänst och service som möjliggör självständigt boende (fråga 4). Enkätsvaren antyder också att service för ifrågavarande personer har ordnats med stöd i handikappservicelagen, socialvårdslagen, specialomsorgslagen ⁴, handikappserviceförordningen ⁵ och socialvårdsförordningen ⁶. Vanliga stödformer i sammanhanget förefaller vara personlig assistans eller stödpersonsverksamhet, arbetsverksamhet eller verksamhet i sysselsättningssyfte och därtill någon form av boendestöd (fråga 5). Alla kommuner uppger att ifrågavarande personer har medverkat i planeringen

⁴ Lag angående specialomsorger om utvecklingsstörda (FFS 1977/519) antagen på Åland genom landskapslag (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger.

⁵ Förordningen om service och stöd på grund av handikapp (FFS 1987/759) antagen på Åland genom landskapsförordning (2010:51) om tillämpning i landskapet Åland av förordningen om service och stöd på grund av handikapp.

⁶ Socialvårdsförordningen (FFS 607/1983) antagen på Åland genom landskapsförordning (1995:103) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård

och genomförandet av den service som erbjudits (fråga 6). Som former för medverkan nämns framförallt individuella vårdplaneringsmöten (fråga 7). Alla kommuner uppger också att ifrågavarande personers ärenden har behandlats och avgjorts i enlighet med deras intresse (fråga 8). Dialog och samarbete utgående från ifrågavarande personers livssituation uppgavs vara viktiga verktyg för att fastställa vilken serviceform som bäst motsvarade deras intresse (fråga 10).

ÅMHM konstaterar att enkätundersökningsresultaten visar att personer som har / uppger sig ha psykisk ohälsa förefaller ha efterfrågat service enligt handikappservicelagen, framförallt personlig assistans, färdtjänst och service som möjliggör självständigt boende. Den erbjudna servicen verkar ha planerats tillsammans med ifrågavarande personer, där utgångspunkten är vederbörandes intresse. Dock förefaller det som att ifrågavarande personer inte alltid har erhållit service enligt den lagstiftning de har framfört önskemål om. Det kan då handla om olika uppfattning mellan socialförvaltningen, ifrågavarande person och personens intressebevakare om vilken service som är bäst lämpad för att skapa en fungerande livssituation för personen, att plats för arbete inte har hittats eller att socialförvaltningen har bedömt att det saknas laglig grund för att erbjuda det önskade servicealternativet. Ur enkätsvaren kan också utläsas en osäkerhet kring vilka önskemål har framförts p.g.a. bristfälliga interna rutiner.

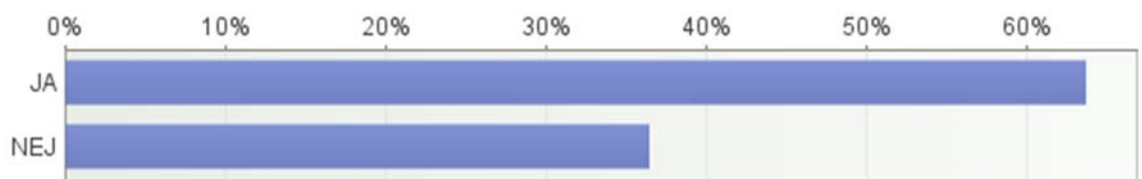
ÅMHM rekommenderar samtliga kommuner att se över sina rutiner och arbetssätt gällande klientarbetet, så att klientens önskemål om avgiftsfri service enligt speciallagstiftning kan erbjudas trots att motsvarande avgiftsbelagd service kan erbjudas enligt allmän lagstiftning; förutsatt att klientens behov motsvarar kraven att bli beviljad service enligt speciallagstiftning.

Resultaten av enkäten bifogas.

För Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet

Mikael Granholm
Social- och hälsovårdsinspektör
**Socialförvaltningen erbjuder service till minst en person som
uppgger sig ha / har konstaterats ha psykisk ohälsa**

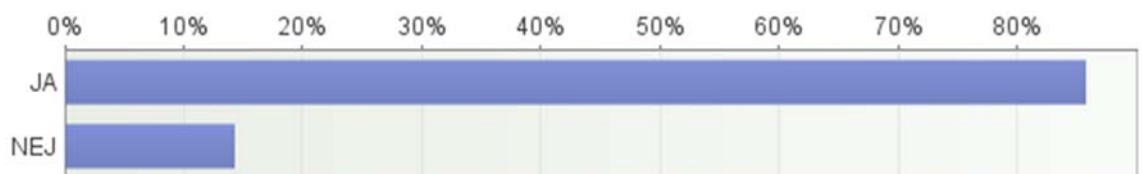
Antal svarande: 11

	n	Procent
JA	7	63,64%
NEJ	4	36,36%

**Har det framkommit önskemål, åsikter, behovsuttryck eller
motsvarande från person(er) som uppgger sig ha / har konstaterats
ha psykisk ohälsa, om att erhålla service enligt
handikappservicelagen?**

Antal svarande: 7

	n	Procent
JA	6	85,71%
NEJ	1	14,29%

Om svaret är JA: vilken serviceform och omfattning har ifrågavarande person(er) önskat?

Antal svarande: 6

- Främst stödperson och sysselsättning har varit aktuellt. Dock ej direkt uttalat service enligt handikappservicelagen.
- I första hand stanna hemma, i andra hand anpassat boende på Åland, i tredje hand anpassat boende i Sverige.
- Sedan tidigare finns klienter som är beviljade färdtjänst.
- Personlig assistans: några timmar per vecka till dygnet runt.
- Serviceboende: gratis hemtjänst.
- Färdtjänst: arbetsresor och fritidsresor.
- Färdtjänst enligt handikappservicelagen, beviljad specialomsorg
- Personlig assistent, hjälp med hemsysslor.

Om svaret är JA: vilken serviceform och enligt vilken lagstiftning har socialförvaltningen erbjudit? Motivera orsakerna om önskad service inte har erbjudits.

Antal svarande: 6

- Stödpersoner och sysselsättning enligt socialvårdslagen.
- Specialomsorg enligt 2 § specialomsorgslagen.
- Stöd enligt handikappservicelagen och specialomsorgslagen.
- Personlig assistent, städtjänst enligt handikappservicelagen.
- Uppgörande av en serviceplan enligt 3a § handikappservicelagen.
- Personlig assistans enligt 8c § handikappservicelagen.
- Färdtjänst och ledsagarservice enligt 8 § handikappservicelagen
- Rehabiliteringshandledning enligt 14 § handikappserviceförordningen.
- Stödperson; (anpassningsträning) enligt 15 § handikappserviceförordningen
- Socialservice enligt socialvårdslagen 17 § och socialvårdsförordningen 9 och 11 §§ omfattande följande stödformer: socialarbete, rådgivning i uppfostrings- och familjefrågor, hemservice, boendeservice, anstaltsvård, familjevård, verksamhet i sysselsättnings syfte för handikappade och arbetsverksamhet för handikappade, åtgärder för att fastställa underhåll.
- Stödperson; (Stödåtgärd för att upprätthålla och främja individens och familjens trygghet och förmåga att komma tillrätta samt samfundsfunktionsduglighet) enligt 1 §, 13 § första punkten och 17-18 §§ socialvårdslagen samt 7 § socialvårdsförordningen.
- Verksamhet enligt 27 d § och 27 e § socialvårdslagen.
- Utkomststöd enligt utkomststödslagen⁷.

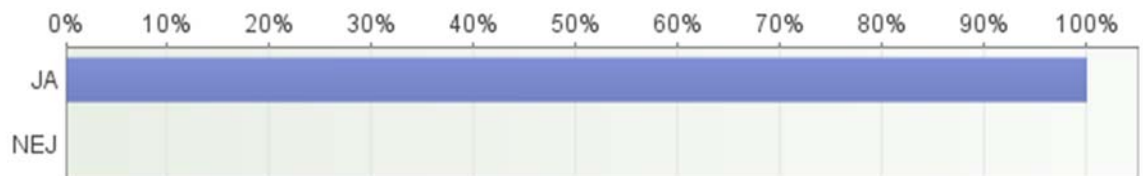
⁷ Lag om utkomststöd (FFS 1997/ 1412) antagen på Åland genom landskapslag (1998:66) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om utkomststöd.

Motivering till varför önskad service inte har erbjudits:

- Kriterierna har ej uppfyllts enligt lag.

Har person(er) som uppger sig ha / har konstaterats ha psykisk ohälsa, haft möjlighet att delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster och åtgärder som har erbjudits?

Antal svarande: 7

	n	Procent
JA	7	100%
NEJ	0	0%

Om svaret är JA: beskriv hur deltagandet och påverkandet har gått till?

Antal svarande: 7

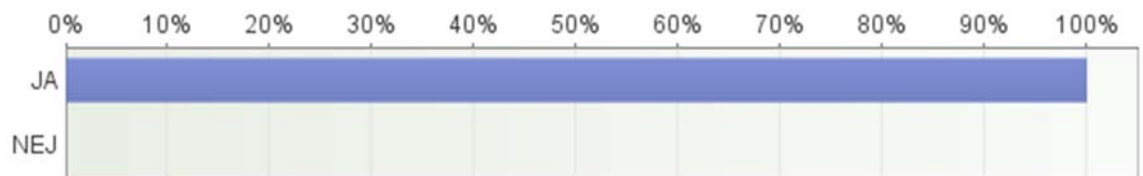
- Allt klientarbete bygger på samarbete, delaktighet och medbestämmande i dialog med klienten. Även i samarbete med eventuella kontaktpersoner inom psykiatrin som fungerat som ett stöd och en resurs för klienten.
- Klienten deltog i samtliga planeringsmöten, hade möjlighet att åka på studiebesök till anpassat boende och kommunen tog i beaktande sökandens önskemål gällande flyttningsfrågor.
- Tex flertalet personer som är beviljade sysselsättning (socialvårdslagen). Då deltar de självklart i val av sysselsättningsplats etc. Dock svårt att få platser och det är inte alltid platsen motsvarar det som personen först önskat sig. Kan också finnas andra tjänster som tex stöd för närståendevård.
- Uppföljningsmöten, planering osv tillsammans med klienten. Genom personliga samtal och i mån av möjlighet nätverksmöten. Ibland med intressebevakare.
- Klientmöten, nätverksmöten, klientplan.
- På klientmöten med intressebevakare.
- Tjänster har erbjudits enligt klientens önskemål på vårdplaneringsmöten

Om svaret är NEJ, motivera orsak?

Inga svar.

Har de ifrågavarande personernas sak behandlats och avgjorts med hänsyn till deras intresse?

Antal svarande: 6

	n	Procent
JA	6	100%
NEJ	0	0%

Om svaret är JA: Hur fastställdes vilken serviceform som bäst motsvarar ifrågavarande personers intresse?

Antal svarande: 7

- Genom dialog och samarbete med klienten då servicebehovet utreds och konstateras i vård- och serviceplanen. Beslut tas i samarbete med klienten och med beaktande av dennes intresse, lagliga rättigheter och kommunens möjlighet att tillhandahålla denna service.
- Klienten hade möjlighet att göra ett studiebesök till boende i annan kommun och prova bo där under t.ex. en dag eller ett dygn.
- Klienten ansökte tex om sysselsättning och blev beviljad.
- Upplever att största orsaken till att man tex inte blir beviljad sysselsättning är att socialkansliet inte finner någon plats för sysselsättning. Har inget minne om tex någon med psykiskt funktionshinder ansökt om färdtjänst enligt handikappservicelagen och ej blivit beviljad detta.
- Målet är att få en bra fungerande livssituation för personen. Personens individuella hjälpbehov beaktas alltid.
- På basen av ansökningar, klientplanering som utmynnat i klientplan.
- På klientmöten, serviceplanering

Om svaret är NEJ, motivera orsak?

Antal svarande: 2

- Det är väldigt svårt att finna ett exakt svar på frågorna då vi inte har något register där vi kan gå igenom samtliga ansökningar eller avslag!

- Ibland är socialförvaltningen och klientens intressebevakare överens om att personens intresse inte motsvarar personens bästa.